

Demografski sklad: veliko grmenja in malo dežja

Javna razprava o Zakonu o Demografskem skladu, ki je del zakonodajnega postopka, naj bi bila končana; ugovori, da je šlo za prekratko razpravo v prevročih dneh, so upravičeni. Ob tri letni zamudi; po pokojninski reformi iz 2012 naj bi zakon o njem sprejeli do 2014, po zakonu o SDH pa naj bi ga s preoblikovanjem KAD-a dobili do konca 2015. Še kakšen mesec razprave ob normalnih temperaturah ne bi škodoval.

Pripombe, kar jih je bilo, se ukvarjajo se predvsem s porazdelitvijo odločanja v skladu, malo pa z njegovim dejanskim pomenom in tveganji. Vlada bi sklad najraje podredila SDH, sindikati in upokojenci oziroma ZDUS temu nasprotujejo in hočejo, da so v njem tudi »pomembne« in »strateške« naložbe, civilne iniciative pa, da sklad sredstva nalaga tudi v socialna podjetja in pri naložbah upošteva spoštovanje delavskih pravic. Koalicijske stranke so si zaradi volitev vsaksebi; SD, ki jo že sicer obremenjuje zanemarjanje socialne demokracije, si težko privoščijo ignoriranje sindikatov, DESUS še težje ignoriranje ZDUS-a. Kakorkoli, kaže, da bo politično grmenje, ki ga bo ustvarjal sklad, močno presegló njegove ekonomske koristi ali škode.

Demografski sklad naj bi Slovenijo obvaroval pred zlomom pokojninskega sistema. A le nekaj številčk zadošča za trditev, da gre za utvaro. V blagajno ZPIZ je lani priteklo 3.7 milijarde evrov prispevkov, izplačanih pa je bilo 5.1 milijarde evrov pokojnin in ostalih socialnih transferov. Razliko med prilivi in odlivi, ki je nastala s prepolovitvijo prispevne stopnje delodajalcev v letu 1996 (kar je slovenska posebnost, običajno sta obe prispevni stopnji enaki), pokriva proračun, luknjo v njem pa naj bi pokrili z davkom na plačilno listo, ki pa so ga v 2007 odpravili. Mimogrede; z njegovo odpravo naj bi dosegli to, kar naj bi deset let prej z njegovo uvedbo – zmanjšali stroške dela in povečali konkurenčnost.

Premoženje Demografskega sklada ocenjujejo na 1 milijardo evrov, ob 5?! odstotni donosnosti, naj bi letno imel 50 milijonov dobička, z dividendami bi lahko pokrili odstotek letnih pokojnin. Vzemimo, da bi Demografski sklad, če bi obdržal vse dobičke in še nekaj dobil od države, do leta 2033 res narasel na 3 milijarde evrov. Če bi nato začel izplačevati dividende, bi to bilo približno 150 milijonov evrov letno, spet le nekaj odstotkov letnih pokojnin; če pa bi takrat vse premoženje sklada prodali, bi s prodajo pokrili dobro polovico letnih pokojnin. Kaj pa, če bi vanj prenesli vse preostalo državno premoženje, ki naj bi bilo vredno 12 milijard evrov, ki ga zdaj »upravljata« oziroma »zapravljata« SDH in DUTB? S tem bi se približali ideji, ki jo je ob privatizaciji pred več kot dvema desetletjema predlagal profesor Ivan Ribnikar. Letni dobički in dividende bi ob petodstotni donosnosti znašali 600 milijonov evrov, a tudi to ne bi rešilo pokojninskega sistema.

Pokojninski sistem medgeneracijske solidarnosti, kakršnega imamo, je kombinacija Bismarckovega in Beveridgeovega sistema; po prvem pravico do pokojnine pridobimo z vplačili v pokojninski sistem, po drugem jo daje kar starost. V nobenem ne gre za izplačila iz prej vplačanih finančnih sredstev; kar zaposleni vplačujejo, upokojenci sproti porabimo. A sistem medgeneracijske solidarnosti je edini pokojninski sistem, ki sploh lahko deluje. Ideje o pokojninskih skladih, iz katerih naj bi dobili denar, ki smo ga vanj vložili, če bi z njim upravljali izkušeni finančniki, so utvare. Velik del tega denarja izgine v finančnih labirintih, del na računih upravljavcev, v krizah pa kar povsem ponikne. Tudi sistem medgeneracijske solidarnosti ima »napako«; gre za počasno piramidno igro, ki jo poganja razmerje med številom tistih, ki prejemajo pokojnino, in številom tistih, ki vplačujejo v pokojninski sklad; zaradi staranja prebivalstva se razmerje povečuje; preživljanje »staršev« postaja vse dražje. A ne le pri nas.

Zakaj evropske oblasti pri presoji financiranja upokojencev Slovenijo uvrščajo med najbolj ogrožene članice, ne vem, saj podatki o staranju prebivalstva ali o deležu pokojnin v BDP ne kažejo nič posebnega. Evropejcev naj bi bilo po teh podatkih 2050 leta 4 odstotke več, Slovencev pa 1 odstotek manj kot zdaj. Pri tem pa naj bi bilo Latvijcev kar za tretjino in Litovcev za četrtno manj kot zdaj, Luksemburžanov pa kar za dve tretjimi, Ircev za 23 odstotkov in Avstrijcev za 19 odstotkov več kot

zdaj. Slovenci naj bi bili leta 2050 dve leti starejši od drugih prebivalcev EU, v EU naj bi bilo takrat 28.5 odstotka prebivalcev starejših od 65 let, v Sloveniji naj bi bilo takšnih 30.5 odstotka. A tudi to ni nič posebnega. Tudi delež pokojnin v BDP (2014), ne kaže, da bi bila Sloveniji posebej ogrožena; v štirinajstih članicah EU je bil delež pokojnin višji kot pri nas, povprečje v EU je 12.9 odstotka BDP, v Sloveniji pa 11.2 odstotka; v letu 2016 se je ob hitri rasti BDP delež znižal na 10.6 odstotka. Že bežen pogled na napovedi demografskih gibanj Evrostata, ki segajo celo do 2080, sicer kaže, da niso mnogo boljše kot računi Roberta Malthusa, ki je v začetku 19. stoletja razpravljal o mejah gospodarske rasti; če bi njegovi računi držali, bi bilo Angležev zdaj že 2 milijardi, človeštvo pa bi zaradi lakote že izumrlo.

Vrnimo se k vprašanju upravljanja; če bo njegova vrednost milijarda evrov, je to vprašanje malone irelevantno, če bi vanj prenesli preostalo državno premoženje, pa bi bilo prav, da bi ga namesto bolj ali manj večjih, politikantsko nastavljenih finančnikov, kakršni so v SDH in DUTB, nadzorovali ugledni in izkušeni predstavniki tistih, ki so premoženje ustvarjali, ga ustvarjajo in ga bodo podedovali. To ne zagotavlja, da se sklad lahko izogne tveganjem, ki jih prinašajo krize, a tveganja vsaj zmanjšuje. Slej ko prej pa vse razprave o pokojninah trčijo v mnogo večje vprašanje sodobnih družb; kako najti delo za vse; mlade in stare. A če je gospodarska rast, oziroma blaginja neomejena, kot pravijo mnogi, s pokojninami sploh ne bi smelo biti problemov; preživljanje »staršev« je bolj delitveno in moralno kot ekonomsko vprašanje.

Jože Mencinger, 21.8.2017
Za objavo v Pravni Praksi